

### SHEROBOD BAXSHICHILIK MAKTABI: SHAKLLANISHI, TARAQQIYOTI VA MUSIQIY XUSUSIYATLARI

**Fayziyeva Elsianora Muxiddinovna**

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

70220301 – Tarix (yo‘nalishlar va faoliyat turlari bo‘yicha)  
mutaxassisligi magistranti

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada Surxondaryo vohasida shakllangan Sherobod baxshichilik maktabining vujudga kelishi, tarixiy taraqqiyot bosqichlari, ustoz-shogird an‘analari hamda musiqiy-ijrochilik xususiyatlari tahlil qilingan. Maktab vakillarining o‘zbek xalq dostonchiligi rivojiga qo‘shgan hissasi, repertuarining o‘ziga xos jihatlari, bo‘g‘iz ovozi, kuylash usuli va do‘mbra jo‘rligida ijro etish an‘analari yoritilgan. Shuningdek, Sherobod baxshichilik maktabining milliy madaniy merosni asrash va avlodlarga yetkazishdagi ahamiyati ochib berilgan.

**Kalit so‘zlar:** Sherobod baxshichilik maktabi, baxshi, dostonchilik, Surxondaryo vohasi, bo‘g‘iz ovozi, do‘mbra, ustoz-shogird an‘anasi, epik meros, xalq og‘zaki ijodi, Alpomish, Go‘ro‘g‘li, musiqiy ijrochilik.

**Аннотация.** В данной статье рассматриваются история формирования, этапы развития и музыкально-исполнительские особенности Шерабадской школы бахши. Проанализированы роль выдающихся бахши в развитии узбекского эпического искусства, особенности репертуара, традиции исполнения дастанов под аккомпанемент домбры, а также своеобразный способ пения горловым голосом. Особое внимание уделено значению Шерабадской школы бахши в сохранении и передаче национального культурного наследия будущим поколениям.

**Ключевые слова:** Шерабадская школа бахши, бахши, дастан, Сурхандарьинский оазис, горловое пение, домбра, традиция «устоз-шогирд», эпическое наследие, устное народное творчество, Алпомыш, Гороглы, музыкальное исполнительство.

**Abstract.** This article examines the formation, historical development, and musical performance characteristics of the Sherabad School of Bakhshi in the Surkhandarya oasis. The contribution of prominent bakhshis to the development of Uzbek epic traditions, the distinctive features of the repertoire, throat-singing techniques, and the performance of epics accompanied by the dombra are analyzed. The study also highlights the role of the Sherabad Bakhshi School in preserving and transmitting national cultural heritage to future generations.

**Keywords:** Sherabad Bakhshi School, bakhshi, epic tradition, Surkhandarya oasis, throat singing, dombra, master-apprentice tradition, epic heritage, oral folklore, Alpomysh, Gorogly, musical performance.

Surxondaryo vohasi o'zbek xalq og'zaki ijodining yirik markazlaridan biri bo'lib, bu hududda asrlar davomida shakllangan baxshichilik an'analari milliy madaniyatimizning ajralmas qismi hisoblanadi. Ayniqsa, Sherobod baxshichilik maktabi o'zining boy repertuari, o'ziga xos ijro uslubi, bo'g'iz ovozi kuylash an'analari hamda ustoz-shogird tizimining mustahkamligi bilan o'zbek dostonchilik san'atida alohida o'rin egallaydi. Ushbu maktab nafaqat Surxondaryo vohasi, balki butun O'zbekiston epik merosining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Sherobod baxshichilik maktabining shakllanishi XVIII–XIX asrlarga borib taqaladi. Mazkur davrda Sherobod, Boysun, Qiziriq va Muzrabot hududlari dostonchilik san'atining yirik markazlari sifatida shakllanib, baxshilar xalq orasida epik asarlarni targ'ib etish va avlodlarga yetkazishda muhim rol o'ynaganlar. Natijada vohada o'ziga xos ijrochilik maktabi vujudga kelib, uning badiiy, musiqiy va ijro mezonlari shakllangan.

Sherobod maktabining taraqqiyotida ustoz-shogird an'analari alohida ahamiyat kasb etgan. Eshmurod baxshi, Rizo baxshi, Shernazar Beknazar o'g'li, Qosimko'r, Mardonqul Avliyoqul o'g'li, Normurod baxshi, Yusuf O'tagan o'g'li va Qodir Rahim o'g'li kabi baxshilar maktab rivojiga katta hissa qo'shganlar. Ayniqsa, Shernazar Beknazar o'g'li Sherobod baxshichilik maktabining korfarmon baxshisi sifatida tanilib, ko'plab shogirdlar tayyorlagan hamda maktabning ijodiy mezonlarini shakllantirgan. XX asr davomida esa Qodir Rahim o'g'li va boshqa iste'dodli baxshilar dostonchilik an'alarini yanada takomillashtirib, xalq epik merosining saqlanishiga xizmat qilganlar.

Sherobod baxshichilik maktabining eng muhim xususiyatlaridan biri uning boy repertuaridir. Maktab vakillari tomonidan ijro etilgan "Alpomish", "Go'ro'g'li", "Avazxon", "Yodgor", "Ravshan", "Yalli xon", "Mizrob shoh" kabi dostonlar xalq orasida keng tarqalgan. Shu bilan birga, "Oltin qovoq", "Malla savdogar", "Zayidqul", "Ollonazar Olchinbek", "Oychinor", "Sherali" va "Kelinoy" singari asarlar aynan Sherobod maktabining o'ziga xos epik merosi sifatida alohida ahamiyatga ega. Ushbu dostonlarda xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlar, qahramonlik qarashlari va ma'naviy qadriyatlari o'z ifodasini topgan.

Sherobod baxshichilik maktabining musiqiy jihatdan eng muhim belgilaridan biri bo'g'iz ovozi kuylash an'anasidir. Mazkur ijro usuli xalq orasida "ichki ovoz", "tomoq ovozi" yoki "bo'g'iz sadosi" nomlari bilan mashhur bo'lib, baxshining ovoz imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Ushbu usulda tomoq mushaklari, rezonatorlar va diafragma faol ishtirok etadi, natijada kuchli, jarangdor va uzoq

masofalarga eshitaladigan ovoz hosil bo'ladi. Bo'g'iz ovozi yordamida baxshi doston mazmunini yanada ta'sirchan yetkazib, tinglovchilarda kuchli hissiy taassurot uyg'otadi.

Doston ijrosi jarayonida baxshilar retsativ va kuylash usullarini uyg'un holda qo'llaydilar. Hikoyaviy qismlar nutqqa yaqin ohanglarda bayon qilinsa, dramatik va hissiy sahnalar maxsus kuy yo'llari yordamida kuylanadi. Bunday kuylarda melizmlar, qochirimlar va turli musiqiy bezaklar keng qo'llanilib, asarning badiiy ta'sirchanligini oshiradi. Sherobod baxshilarining kuylari odatda tor diapazonda rivojlansa-da, ularning emotsional ta'sir kuchi nihoyatda yuqoridir.

Sherobod baxshichilik maktabida do'mbra asosiy cholg'u asbobi hisoblanadi. Do'mbra baxshi ijrosida nafaqat jo'rnavozlik vazifasini bajaradi, balki doston mazmunini obrazli ifodalovchi vosita sifatida ham xizmat qiladi. Doston davomida qo'llaniladigan turli zarb usullari qahramonlarning janglari, ot chopishi yoki hissiy holatlarini ifodalashga yordam beradi. Baxshi ovozi va do'mbra sadolari uyg'unlashib, tinglovchi ongida voqealarning jonli manzarasini yaratadi.

Bugungi kunda ham Sherobod baxshichilik maktabining an'analari muvaffaqiyatli davom ettirilmoqda. Xushboq Mardonaqulov, Shoberdi Boltayev, Abdunazar Poyonov, Ilhom Norov va boshqa baxshilar milliy epik merosni saqlash, targ'ib qilish va yosh avlodga yetkazishda faol ishtirok etmoqdalar. Ularning ijodiy faoliyati tufayli Sherobod baxshichilik maktabi nafaqat Surxondaryo vohasida, balki respublika va xalqaro miqyosda ham o'z nufuzini saqlab kelmoqda.

Shunday qilib, Sherobod baxshichilik maktabi o'zbek xalqining ko'p asrlik epik tafakkuri, musiqiy merosi va og'zaki ijod an'analari yorqin namunasi hisoblanadi. Ushbu maktabning repertuari, musiqiy uslubi, bo'g'iz ovozida kuylash an'analari hamda ustoz-shogird tizimi milliy madaniyatimizning bebaho boyligi sifatida alohida ilmiy va madaniy ahamiyatga ega.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Жирмунский В. М., Зарифов Х. Т. Узбекский народный героический эпос. – Москва : Изд-во АН СССР, 1947. – 512 с.
2. Зарифов Х. Ўзбек халқ дostonларининг тарихий асослари бўйича текшириш. Жанговар от образининг қадимий асосларига доир. – Тошкент : Фан, 1976. – 184 б.
3. Мирзаев Т. Дostonлар // Ўзбек халқ оғзаки поэтик ижоди. – Тошкент : Ўқитувчи, 1990. – 256 б.
4. Саидов М. Дoston ва Муҳаммаднодир Саидов – маърифат фидойиси. – Тошкент : Mumtoz so'z, 2009. – 320 б.

5. Кароматов Ф. О локальных стилях узбекской народной музыки. – Москва : Музыка, 1964. – 184 с.
6. Абдуллаев Р. Бытование дастанов в Узбекистане // Музыка эпоса. – Йошкар-Ола : Марийское книжное издательство, 1989. – С. 45–62.
7. Адамбаева Т. Каракалпак Совет музыкасы тарийхынан. – Нукус : Каракалпакстан, 1976. – 109 с.
8. Азимова О. Н. Звуковой мир Каракалпаков. – Ташкент : Фан, 2008. – 240 с.
9. Матёкубов Б. Достон наволари. – Тошкент : Tafakkur, 2009. – 176 б.
10. Бердиханова Ш. Ритмические основы каракалпакских дастанов : автореф. дис. ... канд. искусствоведения. – Ташкент, 2022. – 28 с.